

KARAKTERISZTIKUS VONÁSOK A SVÉD „SZOCIALIZMUS” TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEINEK EGYHÁZI DIMENZIÓIBAN

UNGVÁRI CSABA

Kulcsszavak: svéd szabadegyházi mozgalmak, svéd munkásmozgalom, pünkösdi mozgalom, pietizmus, egyházjobbító törekvések, ébredési mozgalmak, 'folkhem'.

A téma indoklása és bevezetése

Némi magyarázatra szorul témaválasztásom, mivel a doktori iskola, amelyben tanulmányaimat folytatom, a 20. századi magyar történelem köré szerveződik, illetve saját témaköröm az 1945 utáni magyar egyháztörténet. Tervezett doktori értekezésem címe már aktualizálja a címet: magyar-svéd egyházi kapcsolatok 1945–1990 között. Ebben a tanulmányban néhány olyan vonásra szeretnék rámutatni, amelyek alapvetően befolyásolták a svéd vallási felekezetek történelmi fejlődését, valamint Svédország politikai és társadalmi viszonyainak 20. századi alakulását. Nem térek ki azonban a svéd egyház és állam együttműködésének történetére. Céлом az, hogy a svéd szabadegyháziság történeti dimenzióiba ágyazva a legjelentősebb svéd szabadegyház, a pünkösdi mozgalom és a munkásmozgalom sajátos történelemformáló szerepének szellemtörténeti előzményeit bemutassam.

Mikrotörténeti forrásként Per Olov Enquist¹ Lewi útja² című dokumentarista regényét használom. A regény történeti keretét egy temetés képezi, ahol Efraim

---

¹ Per Olov svéd dráma- és regényíró. Harminckötetnyi életművét eddig közel negyven nyelvre fordították le. Magyarországon az Európa könyvkiadó eddig hat művét fordította le és adta ki.

² Enquist, *Per Olov: Lewi útja*. Európa, Bp. 2003.

Markströmöt búcsúztatja a Herrnhuti³ Testvérközösség Christiansfeldben (Dánia). A közösség tagjai körében hagyomány egy lebenslauf írása, amelyben rögzítik életük eseményeit. Ezeket a közösség levéltárában megőrzik. Efraim lebenslaufjában a svéd pünkösd mozgalom két vezetőjének az életrajza bontakozik ki előttünk, ugyanis egyiküknek, Lewi Pethrusnak⁴ az elhunyt jó barátja volt. A regény az ő útját követi végig úgy, hogy közben a mozgalom másik legjelentősebb vezető személyiségét is bemutatja, a híres drámaíró, Sven Lidmant,⁵ illetve kettőjük konfliktusát. Felvetődhet a kérdés, hogy egy regény milyen mértékben használható hiteles történelmi forrásként. Ennek indoklása a tanulmány kereteit szétfeszítené, így csak annyit jegyzek meg, hogy sem a főszereplők családtagjai, sem a svéd pünkösdiek részéről nem merült fel a regényben lejegyzett történelmi tényekkel kapcsolatos kritika, annak ellenére sem, hogy a mű világi és egyházi körökben is nagy visszhangot váltott ki.⁶

Felvetődhet a kérdés, hogy miért éppen a pünkösdieket kell kiemelni? Ennek indoka egyrészt az említett alapító korai munkásmozgalmi kötődése, másrészt a mikrotörténeti forrásmű bevezetőjének társadalomtörténeti megállapítása: „*Svédország mai arculatának kialakításában a munkásmozgalom mellett volt egy másik meghatározó népmozgalom is. A nálunk csak „szekta”-ként elkönyvelt pünkösd mozgalom, amely a skandináv országban 1913-ban néhány tucat főt számlált, mára a világ egyik legnagyobb keresztény egyházává lett, s — hazánkban talán kevesen tudják — nagyrészt neki köszönhető, hogy Svédországban sikerült visszaszorítania múlt század elején még tragikus méreteket öltött alkoholizmust.*”⁷

---

³ Zinzendorf volt a morva testvérek vagy herrnhuterek ma is meglevő felekezetének alapítója. Amikor Zinzendorf Felső-Luzsacában letelepedett, találkozott egy David Keresztély nevű vándorló áccsal, a morva testvérek régi felekezetének egyik tagjával. David leírta Zinzendorf előtt a felekezetük által kiállott üldöztetésüket, mire ezt és barátait meghívta, hogy telepedjenek meg az ő birtokán. A morva testvérek elfogadták az ajánlatot, s gyarmatuk Herrnhut nevet kapta. (forrás: [http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/pallas/html/](http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/pallas/html/Letoltve:2013.04.30.) Letöltve: 2013.04.30.)

⁴ 1884–1974

⁵ 1882–1960

⁶ *Lundberg, Johan*: Storartat om frikyrkans roll i moderniteten (Nagyszerűen a szabadegyházak szerepéről a modernitásban) in Svenska Dagbladet, 2001.09.03. (http://www.svd.se/kultur/litteratur/storartat-om-frikyrkans-roll-i-moderniteten_26113.svd letöltve: 2013.04.30.)

⁷ *Enquist, P. O.*: Lewi útja i. m. a könyv védőborítóján megjelent magyar nyelvű bevezető.

A svéd szabadegyházi mozgalmak és a munkásmozgalom történelmi előzményei — Egyházi folyamatok — A szekták kialakulásának értelmezési kereteiről

Lőrinczi Tünde tanulmányában a szekták kialakulásának társadalmi hátterét vizsgáló szociológiai elméletek bemutatásakor idézi Ernst Troeltsch (1865–1923) német evangélikus teológust, aki szerint az egyház olyan konzervatív intézmény, amely elfogadta a fennálló társadalmi rendet, és a tömegek feletti dominanciára törekszik. Ezzel szemben a szekták a világ feletti dominancia mindenféle gondolatát elvetik, tagjai az alacsonyabb társadalmi osztályok köréből kerülnek ki, akik úgy érzik, hogy elnyomja őket az állam vagy a társadalom. Az általa szektáknak nevezett vallásos közösségeket Troeltsch tiltakozó mozgalmaknak tekinti. Hamilton azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy „a kereszténységen belüli szektásodás” egyes történelmi korokban összekapcsolódott az osztályok közötti feszültségekkel, így azokra adott reakcióként értelmezhető. Mindezt összekapcsolja egy modernitás elmélettel, mivel a hitközösségek tagjai puritanizmusuk következtében jobb anyagi helyzetbe kerülnek, így nagyobb lesz a társadalmi mobilitás. Ennél talán még figyelemre méltóbbak azok a megközelítések, amelyek a makroszociológiai okok helyett vagy mellett az egyénre helyezik a hangsúlyt, és megállapítják, hogy a vallási kisközösségek tagjaik számára az önmegvalósítást kínálják fel.⁸

A svéd államegyházi keretek változása, mint az alternatív vallási mozgalmak társadalmi legitimitásának és fokozottabb térnyerésének feltétele

Svédországban a 19. században fennálló vallási, egyházi helyzet tanulmányozásakor és a szabadegyházi, ébredési mozgalmak kialakulásának rövid áttekintésekor különösen is figyelni kell a fentebbi értelmezési keretekre. „*Svédországban 1686-ban lutheránus hitközösség a Svenska Kyrkan (Svéd egyház) lett az államegyház, azonban az 1800-as években kérdéseket vetettek fel az egyházon belül az ébredési mozgalmak, az egyházon kívül pedig a munkásmozgalom előretörése. Az egyház egysége megtört.*”⁹ Az 1700-as években Svédországot is elérő pietizmus szellemiségének köszönhetően ekkor az egyéni hitre, megtérésre és a helyes életvitelre nagyobb hangsúly kerül, mint az egyházhoz tartozásra és ennek kellékeire. A hit ilyen típusú megközelítése az 1800-as évek közepén az ún.

---

⁸ Lőrinczi Tünde: Egyház? Szekta? Mozgalom? Vallásos jellegű kisközösségek kutatásának elméleti hátterei. (http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/26036/EM_2011_1__010_Lorinczi_Tunde-Egyhaz_Szekta_Mozgalom.pdf?sequence=1 letöltve: 2013.04.30.)

⁹ Hofgren, Allan (szerk.): Svenska trosamfund, EFS Förlaget Stockholm, 1985. 8.

népi ébredésben társadalmi áttörést eredményezett. Ez a vallási változás egybeesett a liberalizmus előretörésével, a társadalmi szerkezetnek az iparosodás és a városiasodás miatt bekövetkezett jelentős átalakulásával. Az iparosodást megelőző felekezeti egység megtört, így az egyre lágyuló egyházi törvényi szabályozásban végül 1873-ban, az ún. „dissenterlag”¹⁰-gal elvileg lehetővé vált az egyháztól való távolmaradás is. Ha azonban annak tartalmát és feltételét megvizsgáljuk, akkor értjük meg, hogy miért maradt mégis a szabadegyházi svéddek többsége a Svéd Egyház tagja is. A törvény jelentése szerint a vallási kérdésekben megtévedt személyekre¹¹ vonatkozik, a feltétel pedig az volt, hogy egy elismert „megtévedt egyházhoz” kell tartozniuk. *(Ez a helyzet csak 1952-ben változik meg a vallásszabadságról szóló törvénnyel.¹² Lewi Pethrus eddig arra biztatja a pünkösdi hívőket, hogy maradjanak a Svéd Egyház tagjai, a törvény megjelentésékor azonban óvatos, ellenkező értelmű nyilatkozatot tesz.¹³)*

Nemzetközi hatások — európai szellemi gyökerek — a pietizmus szellemi hatása

Ebben a részben elsősorban arra törekszem, hogy a szabadegyházi mozgalmak főbb történelmi előzményeinek vázlatos bemutatásával lehetőségessé váljon ezek törekvéseinek, céljainak és belső mozgatórugóinak megértése. Külön foglalkozom a svéd pünkösdi mozgalom közvetlen nemzetközi előzményeivel. A pietista kifejezés először 1674 körül jelent meg, a „kegyet”, a „kegyeseket” jelöli.¹⁴ Spener szerint a pietizmus egy összefüggő történeti mozgalom, a reformáció kiegészítése, annak befejezése, tényleges végrehajtása. Szerinte ennek a krízishelyzetnek a megoldását hozta el a pietizmus, amely a keresztyén életet újítja meg. Kulcsmotívum, hogy az evangélikus felekezet határain belül maradván, szigorúan egyházi körökben mozog, abból nem lép ki, nem kíván más felekezethez csatlakozni vagy önálló felekezetet létrehozni. A belső, a lélek megreformálása, illetve annak megújítása a célja. A pietista mozgalom a reformáció óta a protestantizmus legjelentősebb vallási mozgalma az angolszász puritanizmus mellett.¹⁵ Csepregi tartalmi tekintetben rámutat arra, hogy a pietizmus tágabb értelemben az a kegyességi irányzat, amelyben a megigazulás helyett a megszen-

---

¹⁰ Jelentése: vallási kérdésekben megtévedt személyek

¹¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Dissenter>

¹² <http://www.notisum.se/rnp/SLS/lag/19510680.htm>

¹³ *Brohed, Ingemar: Sveriges kyrkohistoria. Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid*, (8. kötet a Sveriges kyrkohistoria sorozatban), Verbum, Stockholm 2005. 258.

¹⁴ *Wallmann, Johannes: A pietizmus. Magyarországi Református Egyház Kálvin János* Kiadója, Bp. 2000. 14.

¹⁵ Uo. 13.

telődés kap elsőbbséget, így az nem más, mint a kvietizmushoz és a református precizizmushoz¹⁶ hasonló egyházjobbító törekvés.¹⁷ Témánk tekintetében tehát ennek a tágabb értelmezésnek és nem annyira a szűkebb belső egyházi reformmozgalmi dimenzióknak van jelentősége, mivel egyházi belső erőként ez a mozgalom kényszerítette ki a nem túl erős svéd államegyház kizárólagosságának törvényi szabályozásokban is megjelenő mérséklését. Svédország 20. századi politikai liberalizmusára és társadalmi mobilitására alapvető hatást gyakorolt a 17. században megjelenő, a 19. századra pedig egyházi mozgalmakban megerősödő pietista szellemiség.

USA-beli szellemi gyökerek — ébredési mozgalmak mint a szabadegyházi felekezetek megjelenési formáinak és működésének közvetlen történelmi előzményei

A másik jelentős, a pietizmusnál radikálisabb, elsősorban az USA-ból induló vallási áramlatokat összefoglalóan *ébredési mozgalmak*nak nevezem.¹⁸ Ezek hatásának svédországi bemutatása nélkülözhetetlen, mivel csupán a pietizmus szellemiségének megismerése nem ad kellő magyarázatot a svédországi egyházi mozgalmak létrejöttére és gyakorlatára. Ezek az ébredési mozgalmak túllépték az USA határait, elérték Svédországot is, és tovább gyengítették a pietista szellemiséggel megbontott államegyházi egységességet. Szélesebb összefüggésekben is hatást gyakoroltak, mivel az Egyesült Államokból érkező prédikátorok a liberális társadalom- és egyéni szabadságról és felelősségről szóló szemléletet is magukkal hozták. A teljesség igénye nélkül három ilyen ébredést említek meg, amelyek jelentős közvetlen vagy közvetett hatással voltak a 19. század második felében és a 20. század elején induló svéd ébredési mozgalmakra, így azok közül is a legjelentősebbre, a pünkösdi mozgalomra is.

A *nagy ébredés*¹⁹ előzménye egyrészt a már említett pietista szellemiség volt, amely a személyes istenélményt valamint a hétköznapi életben is megélt hit jelentőségét hangsúlyozta. A 18. század első felében Angliából indult és az Egyesült

---

¹⁶ A metodisták elődjének is tekintett 17. századi hívők csoportja, akik mindennapjaikban próbálták a kegyes életet élni, amelynek egyedüli célja az üdvösség volt.

¹⁷ *Csepregi Zoltán*: Magyar pietizmus. Teológiai Irodalmi Egyesület, Bp. 2000. 10.

¹⁸ *Sundstedt, Arthur*: Pingstväckelsen 1. Normans förlag, Stockholm 1973. 31–32.

¹⁹ The Great Awakening – A szó jelentése: az álomból vagy vallási passzivitásból való felébredés. A kifejezést elsősorban az evanglikál kereszténység használja, azonban az utóbbi időben a konzervatív amerikai történetírás is „ébredések”-nek nevezi az evanglikál mozgalmak indulásának időszakát. (például In: Washington Post 2006. szeptember 12. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/12/AR2006091201594.html>)

Államokba is elérő nagy ébredés két legfőbb alakja George Whitefield és Jonathan Edwards voltak. Az ébredés a felekezetek többségének tagságát elérte és összejövetelein, sokszor több tízezres tömeg előtt demonstrálta a vallási élmény egyéni megtapasztalhatóságát, kiemelve az egyén mindennapos felelősségét és szabadságát sorsának alakításában. Az USA-ban fontos politikai örökséget hagyott, mivel a demokratizálódás és a vallásszabadság útját készítette elő, és egyike volt az amerikai polgári forradalom mögött álló tényezőknél is.

A *második felébredés* 1790–1840 közé tehető és az USA újonnan beépített régióiban kezdődött sátoros istentiszteleteken és más tömegrendezvényeken. Ez az ébredés már hangsúlyosan magán hordozta a vallási élményből fakadó tömeges manifesztációkat. Charles G. Finney volt az időszak legnagyobb hatású prédikátora, aki másokkal együtt hozzájárult a felfokozott vallási lelkesedésből fakadó szociális segítőszolgálatok aktivitásnövekedéséhez. Ez az ébredés indította útjára az USA 1800-as évekbeli szociális reformmozgalmainak többségét.

A *harmadik felébredés* az 1857-es gazdasági válsághoz kapcsolódik. A krízist megtapasztalók összefogtak, imamozgalmakat indítottak, így ismét nagymértékben megnövekedett a vallási aktivitás. A jelentős életfordulatokat eredményező megtéréserlmények és az összejöveteleket jellemző felfokozott vallási atmoszféra számos európai országot, így Svédországot is elérte. A hullám legjelentősebb amerikai prédikátora Dwight L. Moody volt.²⁰

Lewi Pethrus, a svéd pünkösdi mozgalom alapítója a napjaikban ötszáz millió tagot számláló pünkösdi mozgalom egyik legjelentősebb, ha nem a legjelentősebb európai vezetőjévé lett. A mozgalom USA-beli kezdetéről ezt olvashatjuk a Magyar Pünkösdi Egyház honlapján: „*W. J. Seymour, színes bőrű lelkész, Los Angelesben a Szentlélek kitöltetéséről beszélt egy kis templomban, s szolgálata után egy asszony saját házába hívta meg prédikálni. Itt három nap múlva, 1906. április 9-én a hallgatók az igehirdetés alatt megteltek Szentlélekkel, nyelveken imádkoztak és énekeltek... Az Azusa Street 312. szám alatti épület lett a pünkösdi mozgalom leghíresebb helye...*”²¹ A svéd pünkösdi mozgalom miközben megjelenési formáiban jelentős hasonlóságot mutat az USA-beli kegyességi formákkal, nem annak köszönheti létét, hogy az Azusa Street-ről valaki elhozta Svédországba a pünkösdi tanítást. Egyéni utat járt be, és így lett Európa egyik legnagyobb szabadegyházi felekezete, közel százezer taggal, és majdnem ötszáz gyülekezettel.²² A svéd pünkösdi mozgalom mérete és társadalmi hatása ellenére, Lewi Pethrus szilárd meggyőződésének megfelelően, nem volt hajlandó egyházi hierarchiába tömörült felekezetté alakulni, megőrizte mozgalmi jellegét. Ez azt

---

²⁰ Engholm, Henrik: William J. Seymour och väckelsen på Azusa street, Keryx, 2010. 23–29.

²¹ <http://www.punkosdi.hu/content/nemzetkozi> Letöltve: 2013.05.01.

²² 2011-ben a svéd pünkösdi mozgalomnak 463 gyülekezetében 83284 tag volt. <http://www.pingst.se/viewNavMenu.do?menuID=71> Letöltve: 2013.05.01.

jelentette, hogy a mozgalom minden gyülekezete önálló maradt egészen 2001-ig.²³

A svéd munkásmozgalom kezdetei, sajátos fejlődése

A bevezető idézetben a svéd társadalom másik legjelentősebb, társadalomformáló mozgalmaként a munkásmozgalom szerepel. Ennek kezdetei az 1850-es évekre nyúlnak vissza, amikor a munkások spontán éhségmeneteket és sztrájkokat szerveztek és autonóm csoportokat kezdtek alkotni, elsősorban az azonos szakmákhoz tartozókat tömörítve. A modern értelemben vett szakszervezeti mozgalom az 1870-es években alakult.²⁴ A történészek központi eseménynek tekintik August Palms malmöi beszédét, amelyet „Mit akarnak a Szociáldemokraták?” címen tartott 1881. november 6-án. Öt év múlva alakult meg az első szakszervezeti szövetség,²⁵ majd ezt követően számos másik. Nem sokkal később a munkásmozgalomban a politikai és az érdekvédelmi vonalak szétváltak. 1889-ben megalakult a Svédországi Szociáldemokrata Munkáspárt (SAP), 1898-ban pedig a központi szakszervezeti szövetség a Landsorganisationen (LO). Ez a két szervezet egymással összefogva jeleníti meg a munkásmozgalom törekvéseit, amelyek közül kezdetben a legfontosabb az általános szavazati jog volt.²⁶

A 20. század első éveiben két nagy sztrájkot is szervez a mozgalom, politikai szinten pedig a legradikálisabban a Svéd Szociáldemokrata Párt jeleníti meg a munkásmozgalom programját. Ezt 1920-ban megfogalmazott céljaik jelzik a legmarkánsabban: vélemény- és sajtószabadság, vallásszabadság, egyesületi- és gyülekezési szabadság, törvény előtti egyenlőség, társadalmi tőketulajdon, progresszív adózás, anyasági biztosítás és más biztosítások, ingyenes foglalkoztatás, szabad ki- és bevándorlás valamint hetente legalább harminhat órás szabadidő.²⁷ A 30-as években meghatározó politikai erővé lett a Svédországi Szociáldemokrata Munkáspárt (SAP), míg a belőlük kivált, a szovjet kommunista internacionáléhoz csatlakozó kommunista párt²⁸ legjobb eredményét 1917-ben 8,1 százalékos parlamenti eredményével tudta elérni.

A következő évtizedekben a svéd jóléti rendszer kiépítésében meghatározó erővé vált a svéd munkásmozgalom politikai és szakszervezeti ága. Szocializ-

---

²³ <http://www.pingst.se/viewNavMenu.do?menuID=8> Letöltve: 2013.05.01.

²⁴ *Olsson, Lars – Ekdahl, Lars: Klass i rörelse - arbetarrörelsen i svensk samhällsutveckling, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, 2002. 13.*

²⁵ Typografförbundet (Tipográfusok szövetsége)

²⁶ *Olsson, L. – Ekdahl, L.: Klass i rörelse i. m. 36.*

²⁷ Uo. 55–56.

²⁸ 1917-ben SSV (Svéd Kommunista Baloldali Párt), 1921-től SKP (Svéd Kommunista Párt)

must építettek, azonban ezt a rendszert nem ideológiák határozták meg. „Egy reformista talajon álló munkásmozgalomnak a jóléti társadalom felé irányuló szociál-liberális törekvéseként rajzolódott ki a (szociáldemokraták ezt a jóléti társadalmat, „folkhem”-ként, a „nép”, osztálykonfliktusoktól és szociális igazságtalanságtól megszabadított „otthonaként” fogták fel), az a mélyreható gazdasági és társadalmi változások következményeképpen a demokratikus szocializmus ideológiájává fejlődött.”²⁹ Rudolf Meidner (1914–2005) a negyven évig fennálló szociáldemokrata kormányzás legmeghatározóbb személyisége, a legnagyobb svéd szakszervezeti szövetség (LO) vezető közgazdása, elkötelezett szocialistaként³⁰ ennek keresztmetszetét így foglalja össze:

„Az első szociáldemokrata pártprogram lényeges elemeket vett át a Marx által maró gúnnyal bírált gothai programból, s a svéd szociáldemokráciát sem programjában, sem gyakorlati politikai munkájában (sőt ebben még kevésbé) nem befolyásolta lényegesen a marxista eszmekincs. A szakszervezeti mozgalom pedig a szakmunkások túlnyomórészt liberális ideológiájú kézműves egyleteiből ered. Alighanem hozzájárult ehhez Svédország késői iparosodása, és vele az, hogy a munkásmozgalom kispolgári rétegekből, nem pedig a szakképzettségétől már megfosztott ipari proletáriátus sorából fejlődött ki. Furcsának tűnhet, hogy a munkásmozgalom ideológiai fejlődésének vizsgálatában nem abból indulunk ki, amit rendszerint e fejlődés hordozójának tekintenek, mármint a politikai pártból, hanem a szakszervezetekből, amelyeknek társadalompolitikai érdekei és befolyási szférái főleg a bérpolitika és a munkafeltételek területére korlátozódtak. Amde történelmi és tárgyi okok szólnak amellett, hogy ezt az eljárást köves-sük: a párt a modern parlamentarizmus történetében példa nélkül álló folyamatos-sággal csaknem fél évszázadon át (1932–1976) kormányzó párt volt, ha időnként koalícióban is polgári pártokkal. Feladata a jóléti állam igazgatása és továbbfejlesztése volt; módszere a kompromisszumra való készség, amellyel politikáját a munkásmozgalmon kívülálló rétegekben is meggyökerezettette; ideológiája pedig úgy summázható: fenntartani a piacgazdaságot, de keretintézkedésekkel határt szabni neki, ingadozásai ellen állami konjunktúrapolitikával küzdve, negatív hatásait szociál- és adópolitikával semlegesítve. Teljes foglalkoztatottság, gazdasági növekedés, a nemzeti jövedelem igazságos elosztása, szociális biztonság — ezek voltak a jelszavai. A szociáldemokrácia egy olyan társadalom kompetens irányítójának bizonyult, amelyben a gazdasági növekedés elfedte az érdekek összeütközését és ahol úgy látszott, hogy a piacgazdaság lényegében teljesíti

---

²⁹ Ota, Sik: "Der dritte Weg, Die marxistisch-leninistische Theorie und die moderne Industriegesellschaft". Hamburg 1972. In: Meidner, Rudolf: Elképzelések a harmadik útról — megjegyzések a svéd munkásmozgalom társadalompolitikai koncepciójáról, Esély 1. (1990) 18–35.

³⁰ Blackburn, Robin: Egy látomásos pragmatista: Rudolf Meidner 1914–2005. In: Eszmélet 18. (2006) 69. szám 93.

gazdaságpolitikai céljait. Nem tartották szükségesnek a termelési szférába való állami beavatkozásokat, és nem vonták kétségbe a vállalkozók elsőbbségi jogát arra, hogy a maguk területén ők hozzák a gazdaságpolitikai döntéseket. Az ötvenes és a hatvanas évek egy haladó szociális piacgazdaság, egy szociáldemokrata állam által megzabolázott kapitalizmus, és az érdekek messzemenő, ha nem is teljes harmóniájának képét tárták elénk.”³¹

Mikrotörténet – ahol a szálak összeérnek. Lewi Pethrus a szakszervezeti ülésen³²

A beszélgetés Efraim Markström és Lewi Pethrus első találkozását örökíti meg egy szakszervezeti megbeszélésen. Ekkor még Lewi egy egyszerű munkás-ember, nincsenek egyházi tervei. A történet gyújtópontja az, amikor az egyik szakszervezeti tag elkáromkodja magát, mire Lewi szólásra jelentkezik és indítványt kíván tenni. Ebben egyrészt kijelenti, hogy ő „szocialista, de egyszersmind megtért keresztény is.” Az indítvány tartalma az, hogy káromkodjanak, vagy ne az üléseken.

„Káromkodjunk vagy átkozódjunk... az összejöveteleken. Akkor ezt most szavazásra bocsáthatom?

Halk mormolás.

Azt hiszem, nincs szükség kézfeltartásra.

Általános moraj, melyet úgy lehetett érteni, hogy nincs.

Elfogadjuk tehát, hogy nem káromkodunk?

Halk mormogás.

Megszavazzuk mint határozatot?

Halk helyeslő morgás.”

A szabadegyházi, alapvetően apolitikus kegyesség és a szocializmus történelmi találkozásának lehettünk tanúi, amely túllépett a személyes kereteken, és láthatóan nem volt ellentmondásban. A következő interjúrészlet — immár nem írói dramatizálással — azt támasztja alá, hogy Lewi Pethrus a szocializmussal kapcsolatos pozitív hozzáállásán az élete végén sem tartotta indokoltnak változtatni.

---

³¹ *Meidner, Rudolf: Elképzelések a harmadik útról — megjegyzések a svéd munkásmozgalom társadalompolitikai koncepciójáról. In: Esély 1. (1990) 19.*

³² *Enquist, P. O.: Lewi útja i. m. 48–51.*

Utolsó interjú Lewi Pethrussal³³

Lewi Pethrussal 1973-ban készült az utolsó interjú, amelyben a riporter egyik kérdése a következő volt:

„Mit mondasz a szocializmusról mint ideológiáról — nincs közel a kereszténység alap gondolatához a mindenki egyenlősége?” Válasz: *„De igen, úgy hiszem, hogy ahhoz, amit a szocializmus adott, a sikerhez, amit elért jelentős köze van az igazságosság gondolatának. Ezért kellene a svéd munkásmozgalomnak a kereszténységhez kötődnie úgy, ahogy ez Angliában is van, mert oda is tartozik. Meg kell jegyezni, hogy a szocializmus megjelenésében gyakran vannak kifejezetten keresztény vonások, amelyek azt győztessé teszik. Másik oldalról azonban azt is meg kell jegyeznünk, hogy lényegének legmélyén a marxizmus és az Isten-tagadás áll.”*

Szintézis kísérlet

Svédországban a kizárólagos monopóliummal rendelkező államegyház dominanciájának megtörése és a munkások érdekvédelmi szervezetekbe szerveződése, majd politikai erővé alakulása azonos társadalmi változások közepette, de az élet eltérő dimenzióiban történt meg.

1. A falusi egyházi közösségeiket elhagyó munkások hitéleti igényeire képtelen volt válaszolni az államegyház. Alternatív, a szükségüket betöltő, értéket és lelki békét nyújtó közösségeket kerestek a szabadegyházakban. Ezek a 17. században pietista szellemiség hatása alatt kezdődtek és főleg amerikai ébredési mozgalmak hatása alatt a 19. század második felében és a 20. század elején teljessé váltak ki.

2. A svéd munkásmozgalom 19. századi kezdete a késői svédországi iparosodással van összefüggésben. Ez a munkásosztály, bár a marxizmus ideológiai hatása alatt áll, tevékenységét mégis a szociálisan pragmatikus gondolkodás jellemzi. Ez jelenti az alapját annak a harmadik utas svéd szocializmusnak, amely negyven éven keresztül demokratikus úton hatalmon maradt, és utolérhetetlen közelségbe került a szovjet típusú szocialista országok által áhított marxi utópiához.

Lewi Pethrus mikrotörténete és a vele készült interjú alátámaszthatja azt a hipotézisemet, hogy Svédországban az egyházi, szabadegyházi mozgalmak alapvetően nem tartották ördögtől valónak a munkásmozgalmat, annak törekvéseit, sőt egyes esetekben „kéz a kézben” voltak hajlandók küzdeni azért, hogy Své-

---

³³ <http://www.dagen.se/vardag/intervjun/sista-intervjun-med-lewi-pethrus/> Letöltve: 2013.05.01.

dország valódi „folkhem”, vagyis lelki és anyagi jólétet kínáló otthon legyen népe számára.

A herrnhuti testvérközösség temploma Christiansfeldben

(forrás: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a2/Christiansfeld.JPG>)

A herrnhuti testvérközösség temploma belülről — Christiansfeld

(forrás: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/de/9/9a/Christiansfeld_4.jpg)

Május elseje Stockholmban 1899-ben.

(forrás: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a7/Forstamaj.jpg>)